

ՅԱՆՁՆԱՌՈՒ ՄՏԱԲՈՐԱԿԱՆՆ ՈՒ ԱՐՑԱԽԵԱՆ ԳՈՅԱՊԱՅՔԱՐԸ

Posted on December 6, 2020 by Keghart

Category: [Opinions](#)

Սովսես Ծիրանի, Զալքա, Լիբանան, 2 Նոյեմբեր 2020

Մուրատները կա՛ն. Ո՞ր են Վարուժանները
Պետրոս Հերեան

Արդար պիտի չըլլար ըսելու, որ Լիբանանեան քաղաքացիական կռիւներու ընթացքին, հայկական թաղերու երկարամեայ ինքնապաշտպանութեան եւ զուգահեռաբար նաեւ, յանուն Հայկական Դատի շղթայագերծման զինեալ պայքարի ընթացքին, յանձնառու գրականութիւն եւ կամ առհասարակ մշակոյթ չմշակուեցաւ: Այն ինչ որ գոյացաւ սակայն մասնակի երեւոյթներ էին, որոնք ո՛չ որակով եւ ո՛չ ալ քանակով չէին համապատասխաներ յիշեալ գոյգ պայքարներու ո՛չ տարողութեան, ո՛չ ոգիին եւ ո՛չ ալ ստեղծուած ազգային զարթօնքի մթնոլորտին: Այդ տարիներուն՝ հայ երիտասարդութեան մօտ հաւատքն ու յոյսը այնքան մեծ էր ու լաւատեսական՝ ազգային ներուժի ու յաջողութեան նկատմամբ, որ խանդավառութիւնը հասած էր մրցակցային չափանիշներու: Ստեղծուած յեղափոխական իրավիճակին իբրեւ արձագանգ, մեզի ծանօթ է, այդ օրերուն հրատարակուած բանաստեղծական ժողովածու մը՝ «Եւ Երկիր Պագանեմ», որուն հեղինակը՝ Պետրոս Հերեան նոյն ժամանակաշրջանին յօդուած մըն ալ կը ստորագրէր «Կայծեր» պարբերականին մէջ, «Մուրատները կա՛ն. Ո՞ր են Վարուժանները» խորագրին տակ: Հո՛ւս ուղղակի եւ անուղղակի կերպով կը մեղադրուէր Հայ ստեղծագործ միտքը, անոր համար որ բաւարար չափով ոչ կ'արձագանգէր եւ ոչ ալ կը մասնակցէր զինեալ պայքարին:

Արցախեան գոյապայքարի (Շուշանեանը պիտի նախընտրէր ըսել. յանուն «Մարդկօրէն Ապրելու» պայքարի) այս թեժ օրերուն եւս երեւոյթը շատ տարբեր չէ նախորդէն: Իսկ նախանցեալ դարու վերջաւորութեան եւ անցնող դարու սկիզբին ծաւալուած ազգային զարթօնքի ու Հայ ազատագրական հայդուկային շարժումներուն իբրեւ նախապատրաստութիւն ու արտացոլում, դրսեւորուեցաւ բարձրորակ ու քանակով պատկառելի մշակոյթ մը: Սկսեալ Աբովեանէն, Նալպանտեանէն ու Րաֆֆիէն, մինչև Դանիէլ Վարուժան, Սիամանթօ ու Ռուբէն Սեւակ, որոնք կերտեցին ազգային ոգիով տոգորուած այնպիսի գրականութիւն մը, որ յաւիտեանս կրնայ գոյատեւել ու սնուցանել յետագայ սերունդները:

Թէեւ ոչ նոյն տարողութեամբ, այնուամենայնիւ կերպարուեստի պարագային եւս ունեցած ենք յանձնառու արեստագետներ, սկսեալ Այվազովսկիէն, Սուրենեանցէն ու Խունուսց եղբայրներէն մինչեւ Փանոս Թերլեմեզեանը, Տիգրան Փոլատն ու Արշակ Ֆեթվաճեանը: Ի դէպ, անոնցմէ ոմանք գործնապէս մասնակցած են նաեւ ժամանակի զինեալ պայքարին: Խունուսց եղբայրներէն երկուքը ճակատի վրայ նահատակուեցան, իսկ Փանոս Թերլեմեզեանը ոչ միայն նախաձեռնեց ու գործնականացուց ընդատակեալ «պատասխանատու» աշխատանքներ, այլեւ իրագործեց պատժողական բնոյթի ահաբեկչական որոշ գործեր, որոնց հետեւանքով քանի մը անգամ կալանաւորուեցաւ

ու բանտարկուեցան տարբեր երկիրներու, տարբեր գետակներու մէջ: Այն ատեն Արարներու, Գեորգ Շաւուշներու, Մուրատներու, Անդրանիկներու եւ Փարամազներու կողքին, կային Չարդարեաններու, Վարուժաններու, Թեքէեաններու, Լեւոն Շանթի, Ահարոնեանի եւ կամ Չապէլ Եսայեանի նման վաւերական գրողներ:

Վերջին տասամեակներու Արցախեան ազատագրական կռիւներն ու տարբեր բնոյթի ազգային պայքարները, թէեւ յաւուր պատշաճի իրենց արձագանգները գտած կը թուին ըլլալ երաժշտութեան եւ յատկապէս ֆիլմարուեստի բնագաւառներէն ներս, այնուամենայնիւ հայ կերպարուեստագետներէն ու յատկապէս գրողներէն շատեր, գրեթէ ամուլ մնացին... այդ օրերուն: Այն ստեղծագործութիւնները, որոնք ցուցադրուեցան ու հրատարակուեցան իբրեւ յանձնառու արուեստ, ոչ որակով և ոչ ալ քանակով լիիրաւօրէն չէին համապատասխաներ Արցախեան պայքարի տարրին ու ոգիին: Սխալ չհասկնանք սակայն. դժուար թէ չկամութեան հարց ըլլար եւ կամ հայրենասիրութիւնն ու քաջութիւնը կը պակսէր անոնց մօտ: Փաստօրէն ստուար թիւով արուեստագետներ ու գրողներ մեկնեցան Արցախ: Անոնցմէ շատեր իբրեւ կամաւոր մասնակցեցան նաեւ կռիւներուն եւ ոմանք զէն ի ձեռին նահատակուեցան: Պակսողը՝ շատ հաւանաբար ներշնչման բացակայութիւնն էր, ստեղծագործական խթանիչ ներքին ուժի թուլութիւնը եւ կամ առհասարակ չգոյութիւնը...:

Այս ճակատագրական օրերուն, երբ ըլլալ-չըլլալու ահագանգը հնչեցուած է արդէն, աշխարհի տարածքին ո՛ր որ ալ գտնուին Հայերը, ըլլայ հաւաքականօրէն թէ անհատապէս զօրաշարժի մէջ են: Մեր ծանօթներէն՝ գրողներ, արուեստագետներ թէ առհասարակ [մտաւորականներ](#), բոլորն ալ, անհատապէս թէ հաւաքաբար, իրաքանչիւրը ինքն իր ձեւով ու կարողականութեամբ կը մասնակցի ընդհանուր պայքարին...: Թէեւ ստեղծագործողներէն շատեր անբարենպաստ կացութեան հետեւանքով ներշնչումի պակասէ կը տառապին, սակայն անոնց մէջ կան որոշներ, որոնք ոգեշնչուած տիրող իրավիճակէն կը գրեն, կը նկարեն, կը քանդակեն, կը յօրինեն, կ'երգեն... Եւայլն, եւայլն:

Այս վերջիններու ստեղծագործութիւններէն նմոյշներ պարբերաբար կ'երեւին դիմատետրի կամ այլ կայքերու վրայ ու բնականաբար աւելի կամ նուազ չափով կը նպաստեն այս տագնապալից գոյապայքարի յաջող ելքին: Ինչպէս. գեղանկարիչ՝ Արին Չեքիճեան, երգիծանկարիչ՝ Չաւեն Ճապուրեան, քանդակագործ՝ Յակոբ Ճամպագեան, ջրանկարիչ՝ Տր. Յարութիւն Արմենեան, բանաստեղծուհի՝ Սեդա Գրիգորեան, «Գոհարի», «Սայեաթ Նովայի» եւ կամ «Ատանա Փրոճեքդ»ի նման շարք մը նուագախումբեր ու

բազմաթիւ երգիչ-երգչուհիներ, ինչպէս Թովմաս Պողոսեան, Արթուր Գրիգորեան, Սեւակ Ամրոյեան, Էլենա, Կապի Գալոյեան, Իսպիրեաններ, Կայա Արզումանեան, Գեորգ Հաճեան, Մակիչ, Եւայլն, Եւայլն: Ի դեպ այս վերջիներէն երկուքը ազգային-յեղափոխական երգերու մեկնաբաններ՝ Գեորգ Հաճեանն ու Մակիչը, իբրեւ կամաւորներ մեկնեցան ճակատ ու առաջին գիծի վրայ խիզախօրէն կռուելէ ետք, առաջինը նահատակուեցաւ, իսկ երկրորդը՝ լրջօրէն վիրաւորուելով վերադարձաւ Երեւան: Անկասկած որ յիշատակութեան արժանի այս անուններէն շատ աւելին գոյութիւն ունի, որ կրնայ վրիպած ըլլալ մեր հասողութենէն...

Խնդիրը այն է, որ թէեւ մասնակի երևոյթներ կան, սակայն մեր մշակոյթի գործիչներն ու կերտիչները, իբրեւ ժողովուրդի հարագատ ձայնը ներկայացնող ու առաջնորդող մտաւորականութիւն տեսանելի չեն պայքարի դաշտին վրայ: Երեւութապէս կը թուի թէ, ո՛չ ազգային գիտակցութեան պատասխանատուութիւնը, ո՛չ խիզախութիւնը եւ ո՛չ ալ պատրաստակամութիւնը կը պակսի անոնց: Պիտի չուզէինք հաւատալ որ անոնցմէ ոմանք անտարբեր են ու կրաւորական կեցուածք ճշդած՝ տիրող խիստ մտահոգիչ այս կացութեան դիմաց: Այս մէկը ազգային գետնի վրայ նուաստացուցիչ պիտի ըլլար ...:

Ըլլան ընդդիմադիրներ թէ իշխանամետներ, անհրաժեշտաբար պէտք է որ մէկ կողմ դնեն անհատական ու հատուածական բնոյթի վեճերը, համախմբուին Արցախի շուրջ ու գործեն համակարգուած կերպով, առանց գիրար խաչաձեւելու: Այո՛, ժողովուրդը անհրաժեշտաբար կարիքը ունի մտաւորականութեան ուղղակի նեցուկին: Նոյնի՛սկ եթէ ժողովուրդը հաւաքաբար սխալներ գործէ, կամայ ակամայ գործուած սխալներու պատասխատուն ժողովուրդը չէ, այլ զինք ներկայացնող ու առաջնորդող մտաւորականութիւնը: Ահա թէ ինչո՛ւ այս ճակատագրական օրերուն, առաւելագոյն մասնակցութիւնը կը սպասուի մտաւորական տարրէն: Ի վերջոյ մտաւորականութիւնը ազգի ողնաշարն է, որուն շուրջ կը հիւսուի ցեղային արեան, ազգային ինքնութեան եւ ինքնագիտակցութեան ամբողջ մշակոյթը: Ի վերջոյ ազգը մշակոյթ է, իսկ մշակոյթի կերտիչներն ու գործիչներն են, որոնք ազգային ողնաշարը կը կազմեն:

Պատահակա՞ն էր արդեօք, որ անցնող դարասկիզբին, ի սկզբանէ կոտրելու համար Հայ ժողովուրդի ազգային ողնաշարը, մեր երդուեալ թշնամին նախ՝ պետականօրէն ծրագրեց ու ամենայն սառնասրտութեամբ գլխատեց **Հայ Մտաւորականութեան** սերուցքը, եւ ապա միայն անցաւ զանգուածային կոտորածներուն...:

Ի զուր չէ որ անցեալին, «Ծախուած մտաւորականութիւն» հասկացողութիւնը կար

հրապարակութեամբ քննադատելով հայաստանի և Արցախի նմանօրինակ դեպքեր պատահին, այնուամենայնիւ մերօրեայ մտաւորականութիւնը դժուար թէ որեւէ տեսակի կաշկանդուածութիւն ունենայ, ըլլայ արտաքին թէ ներքին ուժերու կողմէ:

Պատմութեան մէջ տիրող իշխանութիւնները միշտ հակամետ եղած են ու յաճախ նաեւ յաջողած՝ «զնել» ու իրենց նպատակներուն ծառայեցնել մտաւորականներէն շատեր, որոնք սակայն մեծամասամբ միջակութիւններ եղած են ու համեմատաբար թիւով քիչ: Ցաւը այն է, որ մեր պարագային, երեւոյթը հակառակը ցոյց կու տայ: «Ճախուած մտաւորականութիւն» բնութագրումը հրապարակ նետուած էր իրաւ ու անկաշառ մտաւորականներու կողմէ, որոնք հակամետ էին պաշտպանելու հայրենիքի ու ժողովուրդի շահերն ու իրաւունքները: Սակայն խնդիրը այն է, որ մեր օրերուն չի բաւեր միայն ժողովուրդի շահերն ու իրաւունքները պաշտպանել: Պայքարը թե՛ժացած է աւելի քան երբեք: Պահը պատմականօրէն ճակատագրական է: Քաղաքական ներքին հարցեր արծարծելու կամ անձնական ու հատուածական քինախնդրութիւններ ու առհասարակ շահեր հետապնդելու ժամանակը չէ: Ստեղծուած իրավիճակի լրջութիւնը կը պարտադրէ մեզ, որպէսզի **տրամաբանութեամբ շարժինք եւ ոչ թէ զգացումներով:**

Մեր դրան շեմին կանգնած թշնամին անհամեմատ շատ աւելի կորուստներ տալով հանդերձ, կը շարունակէ մաշումի պատերազմ մղել մեր դէմ, օգտագործելով իր թուային առաւելութիւնն ու ազգային (ցեղային) լկտիութիւնը: Ահաւասիկ թէ ինչո՞ւ սխալելու եւ կամ ընդհանրապէս պարտուելու իրաւունք չունինք այլեւս:

Թե՛եւ «*հողի կորուստը անդարձ կորուստ չէ, սակայն մարդու կորուստը անդարձ*

Կորուստ է» կը պատգամէ մեզի յանձնառու գրողը՝ Մուշեղ Գալշոյեան: Իրարքաչիւր օր մենք ենթակայ ենք մարդկային կորուստներու, որ կը նշանակէ՝ ազգային թուաքանակի յարատեւ մաշումի: Այս առումով, պատերազմի թիկունքը ամրապնդելու եւ ազգային կորովը բարձր պահելու նուիրական առաքելութեան մէջ, Հայ մտաւորականութեանը վերապահուած է կենսական դեր եւ յատուկ առաքելութիւն:

Իսկ այսօր, երբ մտաւորականութեան մասնակցութիւնը մասնակի բնոյթ կը կրէ միայն, ու իբրեւ ամբողջութիւն գրեթէ կը բացակայի պայքարի հրապարակէն. ահաւասիկ թէ ինչո՛ւ յանցանքի համազօր պէտք է համարուի ոեւէ Հայ մտաւորականի պատասխանատուութենէ խուսափումն ու թերացումը:

Բոլոր ժամանակներու մեծագոյն հանճարներէն մէկը՝ Վինսենթ Վան Կոկ կ'ըսէ. «Որոշած եմ ընդմիջտ զինուած մնալ միայն իմ վրձինով ու գրիչով»: Պայման չէ որ մեր մտաւորականութիւնը ճակատ մեկնի ու կռուի զէն ի ձեռին, բայց պայման է որ **ընդմիջտ զինուած մնայ վրձինով, գրիչով ու մասամբ նորին...**:

Մտաւորական բառի տակ կ'ուզենք հասկնալ ժողովուրդի մը ուսեալ տարրն ու առհասարակ ստեղծագործ միտքը իր ամբողջութեանը մէջ:

Գեղանկարչական նկարները՝ Յարութիւն Արմէնեան, Չաւէն Ճապուրեան եւ Յակոբ Ճանպազեան

There are no comments yet.